

КОМПАС ГРОМАДЯНИНА

легкий старт нового навчального року

Готові вправи, криголами та
активності для першого уроку
громадянської освіти

Приєднуйтеся до методичної спільноти вчителів
громадянської освіти у Viber - корисного простору для
обміну досвідом, обговорення навчальних матеріалів
та отримання актуальних методичних порад

НАБІР КРИГОЛАМІВ

«Який ти громадянин сьогодні?»

Мета

Створити позитивну атмосферу на початку уроку, налаштувати учнів на співпрацю та допомогти їм усвідомити власні сильні сторони як членів шкільної спільноти

Час: 5 хвилин

Форма роботи: фронтальна

Хід проведення

Учитель демонструє на екрані або дошці шість символів (компасів), кожен із яких відповідає певній громадянській якості.

Допитливий - люблю дізнаватися нове.

Доброзичливий - готовий допомагати іншим.

Ініціативний - пропоную ідеї та не боюся діяти.

Відповідальний - виконую свої обов'язки.

Активний - беру участь у житті класу та школи.

Небайдужий - помічаю проблеми й прагну їх вирішувати.

Учні обирають одну якість, яка найбільше відповідає їхньому характеру або яку вони хотіли б розвинути цього навчального року. Після цього кілька учнів коротко пояснюють свій вибір.

Запитання для обговорення

- Чому саме цю якість ти обрав(-ла)?
- Чи можна розвинути інші громадянські якості?
- Яка риса найважливіша для сучасного громадянина?

НАБІР КРИГОЛАМІВ

«Долоня добрих справ»

Мета

Налаштувати учнів(ць) на позитивне спілкування та показати, що навіть маленькі добрі вчинки змінюють життя громади.

Час: 7 хвилин

Форма роботи: індивідуальна з подальшим обговоренням

Хід проведення

Учитель(ка) роздає кожному учневі шаблон долоні або пропонує обвести власну долоню на аркуші.

На кожному пальці потрібно записати одну добру справу, яку учень(ця):

- зробив улітку;
- планує зробити цього навчального року;
- хотів би зробити для своєї школи, класу чи громади.

Після завершення кілька учнів презентують свої ідеї.

За бажанням усі долоньки можна об'єднати у спільний плакат

«Долоні добрих справ нашого класу».

Запитання для обговорення

- Чи завжди добра справа потребує багато часу?
- Які добрі вчинки може робити кожен школяр?
- Як маленькі добрі справи впливають на громаду?

НАБІР КРИГОЛАМІВ

«Громадянський світлофор»

Мета

Допомогти учням(цям) оцінити власну готовність до нового навчального року та налаштуватися на активну участь у житті класу.

Час: 5 хвилин

Форма роботи: фронтальна

Хід проведення

Учитель(ка) демонструє світлофор із **трьома кольорами**.

- Потрібен час, щоб адаптуватися після канікул.
- Я вже майже готовий(-а), але ще хвилююся.
- Я повністю готовий(-а) до нового навчального року та нових викликів.

Учні(ці) обирають відповідний колір і за бажанням пояснюють свій вибір.

Запитання для обговорення

- Що допоможе перейти із жовтого або червоного кольору до зеленого?
- Як клас може підтримати один одного на початку навчального року?

НАБІР КРИГОЛАМІВ

«Кодекс нашого класу»

Мета

Залучити учнів до створення комфортного та безпечного освітнього середовища.

Час: 8 хвилин

Форма роботи: групова

Хід проведення

Кожна група отримує завдання придумати одне правило, яке допоможе зробити навчання комфортним для всіх.

Після обговорення представник групи озвучує правило та пояснює його важливість.

Після презентації клас спільно формує **«Кодекс нашого класу»**.

Приклади правил

- Поважаємо думку кожного.
- Не перебиваємо співрозмовника.
- Допмагаємо тим, хто цього потребує.
- Відповідально ставимося до спільної роботи.
- Бережемо майно школи.

Запитання для обговорення

- Чому правила потрібні кожному колективу?
- Яке правило ви вважаєте найважливішим?

НАБІР КРИГОЛАМІВ

«Голосую за...»

Мета

Познайомити учнів із принципами демократичного вибору та показати важливість участі кожного у прийнятті рішень.

Час: 7 хвилин

Форма роботи: фронтальна

Хід проведення

Учитель(ка) пропонує кілька запитань, а учні голосують підняттям карток, рук або за допомогою стікерів.

Приклади:

Яку якість ви найбільше цінуєте в людині?

- Відповідальність
- Доброту
- Чесність
- Ініціативність

Яким має бути урок громадянської освіти?

- Дискусійним
- Практичним
- Ігровим
- Проєктним

Після голосування учитель(ка) обговорює результати.

Запитання для обговорення

- Чи завжди більшість має рацію?
- Чому важливо поважати думку меншості?

НАБІР КРИГОЛАМІВ

«Моя суперсила громадянина»

Мета

Допомогти учням усвідомити власні сильні сторони та мотивувати їх до активної громадянської позиції.

Час: 7 хвилин

Форма роботи: індивідуальна або парна

Хід проведення

Учитель(ка) пропонує учням(цям) уявити, що кожен із них має особливу «суперсилу», яка допомагає робити світ кращим.

Учні(ці) завершують речення:

Моя суперсила - це...

Наприклад:

Уміння допомагати.

Уміння домовлятися.

Відповідальність.

Чесність.

Наполегливість.

Повага до інших.

Після цього учні(ці) обмінюються відповідями в парах або презентують їх класу.

Запитання для обговорення

- Як ця суперсила допомагає іншим людям?
- Чи можна розвинути нові «суперсили»?
- Яку суперсилу хотіли б отримати цього року?

ВПРАВИ НА ЗНАЙОМСТВО

«Паспорт активного громадянина»

Мета

Познайомити учнів(ць) між собою, допомогти усвідомити власні сильні сторони та очікування від курсу громадянської освіти.

Час: 8- 10 хвилин

Форма роботи: індивідуальна робота в парах

Хід проведення

Учитель роздає шаблон «Паспорта активного громадянина» або демонструє його на екрані.

Учні(ці) заповнюють такі поля:

- Моє ім'я.
- Моє місто (село, громада).
- Добра справа, яку я зробив(-ла) цього літа.
- Що я хотів(-ла) б змінити у своїй школі чи громаді?
- Чим можу бути корисним(-ою) іншим?
- Чого очікую від громадянської освіти?

Після заповнення учні об'єднуються в пари, знайомляться та коротко презентують одне одного класу.

ВПРАВИ НА ЗНАЙОМСТВО

«Спільні цінності»

Мета

Визначити спільні цінності класу та сформувати атмосферу взаємної поваги.

 Час: 7 - 8 хвилин

 Форма роботи: групова

Хід проведення

Клас об'єднується у 3–4 групи.

Кожна група отримує набір карток із цінностями:

- повага;
- чесність;
- відповідальність;
- свобода;
- рівність;
- доброта;
- взаємодопомога;
- справедливість;
- довіра;
- толерантність.

Завдання групи - обрати п'ять найважливіших цінностей, які, на їхню думку, мають бути основою життя класу.

Після обговорення кожна група презентує свій вибір та пояснює його.

Учитель(ка) записує цінності, які повторювалися найчастіше, створюючи спільну **«Хмару цінностей класу»**.

Ремарка для дистанційного навчання:

Під час онлайн-уроку цю вправу зручно провести за допомогою інтерактивного сервісу Mentimeter

ВПРАВИ НА ЗНАЙОМСТВО

«Люди, які змінюють світ»

Мета

Показати, що позитивні зміни починаються з конкретних людей і їхніх щоденних вчинків.

Час: 8 хвилин

Форма роботи: робота в малих групах.

Хід проведення

Кожна група отримує аркуш із запитанням:

«Якими якостями повинна володіти людина, яка здатна змінювати світ?»

Учні(ці) записують якості або складають невеликий список.

Приклади відповідей:

- відповідальність;
- чесність;
- небайдужість;
- сміливість;
- наполегливість;
- уміння співпрацювати;
- повага до інших;
- активність.

Після презентації груп учитель(ка) пропонує подумати:

Чи можна вже сьогодні проявляти ці якості у школі або громаді?

ВПРАВИ НА ЗНАЙОМСТВО

«Бінго спільних інтересів»

Мета

допомогти учням краще пізнати одне одного, знайти спільні інтереси та створити дружню атмосферу в класі.

Час: 7 хвилин

Форма роботи: руханка (інтерактивна гра).

Матеріали: заздалегідь роздруковані картки «Бінго» та ручки/олівці для кожного учня(ці).

Хід проведення

- Кожен учень отримує картку «Бінго», у клітинках якої записані різні факти чи характеристики (наприклад: «любить подорожувати», «бере участь у волонтерських заходах» тощо).
- За командою вчителя(-ки) учні починають вільно переміщатися класом.
- Завдання учнів: підходити до однокласників, ставити їм запитання з картки та шукати тих, кому підходить відповідне твердження.
- Якщо факт збігається, співрозмовник ставить свій підпис (або ім'я) у відповідній клітинці картки.
- Правило: в одного однокласника можна брати лише один підпис (щоб заохотити спілкування з різними дітьми).
- Перемагає той, хто першим заповнить горизонтальний, вертикальний чи діагональний ряд підписів і вигукне: «БІНГО!» (Або той, хто заповнить найбільше клітинок за відведений час).

Приклади тверджень:

- люблю подорожувати;
- беру участь у волонтерських заходах;
- люблю читати;
- люблю працювати в команді;
- цікавлюся новинами;
- люблю допомагати іншим;
- хотів(-ла) б реалізувати власний проєкт;
- хочу зробити свою громаду кращою.

Підсумок

Учитель(ка) підбиває підсумки та ставить 1–2 короткі запитання (наприклад: «Що нового ви дізналися про своїх однокласників?», «Яка спільна риса вас найбільше здивувала?»).

ВПРАВИ НА ЗНАЙОМСТВО

«Моє місце в громаді»

Мета

Допомогти учням усвідомити свою роль у житті школи, громади та суспільства.

Час: 8 хвилин

Форма роботи: індивідуальна

Хід проведення

Учитель(ка) демонструє схему із трьома колами:

Школа

Громада

Країна

Учні(ці) записують, що вони вже роблять або можуть зробити для кожного рівня.

Наприклад:

Школа

- допомагаю однокласникам;
- беру участь у заходах.

Громада

- підтримую благодійні акції;
- бережу довкілля.

Країна

- поважаю державні символи;
- дотримуюся законів;
- цікавлюся життям держави.

Після завершення кілька учнів презентують свої відповіді.

Підсумок

Кожен із нас є частиною громади, а відповідальне ставлення до своїх обов'язків допомагає розвивати суспільство.

ВПРАВИ НА ЗНАЙОМСТВО

«Мозаїка знайомств»

Мета

Сприяти знайомству учнів, розвитку навичок спілкування та формуванню дружньої атмосфери.

Час: 10 хвилин

Форма роботи: робота в групах

Хід проведення

Кожна група отримує набір карток із початками речень. Кожен учасник обирає одну картку та завершує речення.

Приклади:

- Найбільше я пишаюся...
- Я люблю...
- Я хочу навчитися...
- Моє улюблене місце...
- Для мене громадянська освіта — це...
- Я можу допомогти класу тим, що...
- Я мрію...
- Моя сильна сторона...

Після цього група знаходить щонайменше три спільні риси, які об'єднують усіх її учасників, і презентує їх класу.

МІНІ-ІГРИ

«Правда чи фейк?»

Мета

Розвивати критичне мислення та показати важливість перевірки інформації.

 Час: 5-7 хвилин

 Форма роботи: фронтальна

Хід проведення

Учитель(ка) зачитує твердження. Учні(ці) визначають, чи є воно правдивим чи фейковим. Для відповіді можна використати картки «**Правда**» / «**Фейк**», сигнальні картки або жести.

Приклади тверджень

1. Кожна людина має права й обов'язки. **(Правда)**
2. Один голос нічого не змінює. **(Фейк)**
3. Волонтерство — це приклад активної громадянської позиції. **(Правда)**
4. Закони потрібні лише дорослим. **(Фейк)**
5. Думку інших потрібно поважати, навіть якщо вона відрізняється від твоєї. **(Правда)**

МІНІ-ІГРИ

«Демократичний вибір»

Мета

Познайомити учнів із принципами демократії та прийняття спільних рішень.

Час: 7 хвилин

Форма роботи: фронтальна

Хід проведення

Учитель(ка) пропонує кілька запитань, на які немає «правильної» відповіді. Учні(ці) голосують, після чого коротко пояснюють свій вибір.

Приклади запитань

Яким має бути урок громадянської освіти?

- більше дискусій;
- більше практичних вправ;
- більше командної роботи;
- більше проєктів.

Яку якість громадянина ви вважаєте найважливішою?

- відповідальність;
- чесність;
- активність;
- повага;
- небайдужість.

Обговорення

- Чи всі голоси були однаковими?
- Чому важливо поважати вибір інших?
- Чи завжди більшість має рацію?

МІНІ-ІГРИ

«Добра справа за хвилину»

Мета

Формувати активну громадянську позицію та показати, що кожен може змінювати світ навколо себе.

Час: 5-8 хвилин

Форма роботи: робота в парах або групах

Хід проведення

Учитель(ка) пропонує учням(цям) уявити, що вони мають лише одну хвилину, щоб придумати добру справу, яку реально можна зробити вже цього тижня.

Кожна пара або група записує одну ідею на стікері.

Приклади відповідей

- допомогти новому однокласнику;
- прибрати шкільне подвір'я;
- посадити квіти;
- підтримати благодійну акцію;
- подякувати працівникам школи;
- допомогти молодшим школярам;
- здати макулатуру;
- підтримати притулок для тварин.

Після завершення всі ідеї прикріплюються на **плакат «Наші добрі справи»**.

Підсумок

Бути активним громадянином - означає не чекати великих можливостей, а починати з маленьких корисних вчинків.

ВПРАВИ НА ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ

Моє дерево цілей

Учні(ці) отримують шаблон дерева.

- **На корінні** записують свої сильні сторони.
- **На стовбурі** - головну навчальну мету.
- **На листочках** - три кроки, які допоможуть її досягти.

Підсумок

Кожна велика мета починається з маленьких щоденних кроків.

Сходишки успіху

Учитель(ка) демонструє сходишки.

Учні (ці) записують:

1 сходишка - Чого хочу досягти?

2 сходишка - Що потрібно зробити?

3 сходишка - Хто може допомогти?

4 сходишка - Як зрозумію, що досягнув(-ла) мети?

Підсумок

Кожна сходишка наближає до успіху.

Лист самому собі

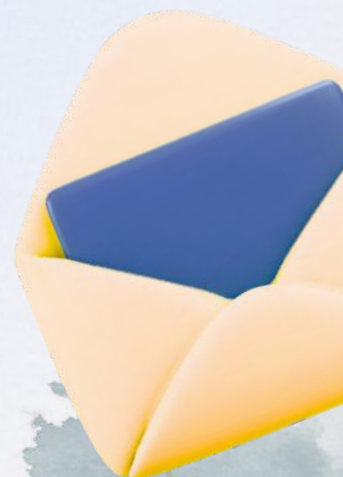
Учні(ці) пишуть короткий лист собі, відповідаючи на запитання:

- Чого я хочу навчитися?
- Якою людиною хочу стати?
- Яку добру справу хочу зробити цього року?
- Що побажаю собі?

Лист можна зберегти й відкрити наприкінці навчального року.

Підсумок

Мета стає ближчою, коли її записати.

ВПРАВИ НА ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ

Мій маршрут громадянина

Учні(ці) отримують шаблон дороги з чотирма зупинками.

На кожній записують:

- Нове знання.
- Нову навичку.
- Добру справу.
- Особисту мету.

Підсумок

Активним громадянином стають поступово, крок за кроком.

Капсула навчального року

Учні(ці) заповнюють невелику картку.

- ✍️ Цього року я хочу...
- ★ Найбільше чекаю...
- 🤝 Хочу навчитися...
- 💡 Обіцяю собі...

Картки складають у символічну «капсулу часу» або зберігають до кінця навчального року. Вкінці року потрібно відкрити капсулу.

«Мій внесок у спільну справу»

Учитель(ка) пропонує учням завершити **три речення**:

- 🌱 Цього року я хочу навчитися...
- 🤝 Для свого класу я можу...
- 🌍 Для своєї громади я готовий(-а)...

Після завершення кілька учнів за бажанням зачитують свої відповіді.

ЧЕКЛІСТ

«Яким громадянином я хочу бути?»

Позначте ✓ ті твердження, які вже про вас, або ті, до яких ви прагнете.

- ☐ Я поважаю думку інших людей.
- ☐ Я відповідально ставлюся до своїх обов'язків.
- ☐ Я готовий(-а) допомагати тим, хто цього потребує.
- ☐ Я дотримуюся правил у школі та громадських місцях.
- ☐ Я дбайливо ставлюся до природи та навколишнього середовища.
- ☐ Я вмію працювати в команді.
- ☐ Я не боюся висловлювати власну думку ввічливо й аргументовано.
- ☐ Я критично ставлюся до інформації та перевіряю факти.
- ☐ Я поважаю права інших людей.
- ☐ Я знаю, що разом із правами існують і обов'язки.
- ☐ Я беру участь у житті класу або школи.
- ☐ Я прагну бути активним(-ою) членом своєї громади.
- ☐ Я готовий(-а) брати участь у волонтерських або благодійних ініціативах.
- ☐ Я не залишаюся байдужим(-ою), коли бачу несправедливість.
- ☐ Я хочу зробити світ навколо себе кращим.

Порахуйте свої позначки

- **12-15 ✓** - Ви вже демонструєте якості активного громадянина.
- **8-11 ✓** - Ви впевнено рухаєтеся до своєї мети.
- **Менше** - Це чудовий початок! Попереду багато можливостей для розвитку.

ВПРАВИ ДЛЯ РЕФЛЕКСІЇ

«Валіза знань»

Учитель(ка) пропонує шаблон валізи. Учні **записують у ній:**

- Одне нове поняття, яке вони запам'ятали.
- Один цікавий факт, який їх здивував.
- Одну навичку, яку хочуть розвивати.

Підсумок

Кожен урок додає до нашої «валізи» нові знання, досвід і вміння.

«Долонька вражень»

Учні(ці) отримують шаблон долоні або обводять власну руку.

На кожному пальці записують:

- Що найбільше сподобалося?
- Що було найцікавішим?
- Що нового дізнався(-лася)?
- Що хотів(-ла) б спробувати?
- Що візьму із собою на наступний урок?

«Емої-настрій»

Учитель (ка) демонструє кілька емодзі.

- Було цікаво.
- Є запитання, які хочу дослідити.
- Відчуваю впевненість.
- Маю бажання дізнаватися більше.

Учні(ці) обирають емодзі, який найкраще передає їхній настрій, та за бажанням пояснюють свій вибір.

Учні можуть обрати будь-який власний смайлик, що відображає їхній стан.

В онлайн-форматі його можна надіслати в чат (ZOOM, Teams, Telegram), залишити як реакцію на допис або прикріпити на інтерактивну дошку (Padlet, Canva).

ВПРАВИ ДЛЯ РЕФЛЕКСІЇ

«Світлофор»

Учитель(ка) пропонує обрати один із кольорів світлофора.

● Я все зрозумів(-ла) і готовий(-а) рухатися далі.

● Дещо зрозумів(-ла), але маю запитання.

● Потрібна додаткова допомога або пояснення.

Учні(ці) показують відповідний колір карткою або жестом.

«Незакінчені речення»

Учитель(ка) пропонує учням завершити кілька речень.

- Сьогодні я зрозумів(-ла), що...
- Найбільше мене зацікавило...
- Я хочу більше дізнатися про...
- Після уроку я готовий(-а)...
- Наступного разу я хочу...

За бажанням учні озвучують свої відповіді.

«Компас вражень»

Учитель(ка) пропонує учням шаблон компаса з чотирма сторонами світу.

Учні(ці) заповнюють кожен напрямок:

↑ **Північ** - що нового я сьогодні дізнався(-лася)?

→ **Схід** - що мене найбільше зацікавило?

↓ **Південь** - над чим мені ще потрібно попрацювати?

← **Захід** - що я готовий(-а) застосувати у своєму житті вже сьогодні?

За бажанням кілька учнів презентують свої відповіді.

